

Recenze / Reviews

Stanislav Brouček a kol., *Místo a úloha zahraničních Čechů v bilaterálních vztazích, Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov – Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. 2021, 212 s.*

Pavel Mücke

Na sklonku roku 2021 se mezi stovkami každoročně v ČR vydávaných publikací objevila dlouho očekávaná kniha kolektivu jednoho z nestorů současné české etnologie, Dr. Stanislava Broučka, který již takřka pět dekad působí v Etnologickém ústavu AV ČR, v. v. i. (a jeho institucionálních předchůdcích). Kniha vznikla jako jeden z výsledků pravidelných setkávání nad problematikou českých, slovenských a československých krajanů v Senátu Parlamentu ČR, kde se toto téma díky přízni komise pro krajany těšilo a těší dlouhodobému politickému a zároveň i nadstranickému zastání, což je možné vnímat jako skutečnost velmi pozitivní. Jak je uvedeno na titulní stránce, kniha je věnována památce profesí historika, senátora (ODS) a předsedy Stále komise pro krajany žijící v zahraničí, Tomáše Grulichy (1951–2020), který byl jak z titulu své funkce, tak i svým odborným zájmem i osobním přesvědčením, po dlouhá léta hybnou duší udržování a utužování vazeb mezi krajany a českou politickou reprezentací. Kniha se vedle povinných atributů kolektivních vědeckých monografií skládá v devíti kapitol, které se týkají vybraných kapitol krajanství a bilaterálních vztahů. Jak je patrné z úvodního vzhledu do tématu od Stanislava Broučka, který mj. stručně představuje genealogii senátních setkávání nad krajanství a problematikou, ale také metodologická východiska a cesty bádání (jak skrze archivní zdroje, tak i prostřednictvím terénních výzkumů).

V první tematicky laděné kapitole věhlasný brněnský expert v oblasti česko-ukrajinských krajanství, Jaroslav Vaculík (mj. na základě bádání v ukrajinských archivech) pojednává o venkovských a městských kolonizačních vlnách směřujících z českých zemí do oblastí dnešní Ukrajiny od druhé poloviny 19. století a pojednává zároveň o životě diaspory s českými kořeny zde až do pádu carského mocnářství (1917).¹ Na Vaculíkovu studii pak navazuje

¹ Z nejvýznamnějších prací Jaroslava Vaculíka je možné jmenovat zejména průkopnická díla o dějinách české komunity na Volyni. Viz např. Vaculík, Jaroslav: *Dějiny volyňských Čechů*. Díl 1. *Léta 1868-1914*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel 1997; Díl 2, (1914-1945), 1998;

svou kapitolou etnolog a historik dlouhodobě spjatý s německým badatelským prostředím, Petr Lozoviuk.² Ten se svým zastavení pojednává o komunitě a osobnostech spjatých s jihoukrajinským prostředím, zejména pak s přistavním městem Oděsa (zejména Josefa Přibíka a Antonína Číly). Z pohledu metodologického je bezesporu velkou předností, že autor těží jak z místního dobového tisku, tak také z magnetofonového záznamu vzpomínek generála Číly z roku 1979, který se nachází v rodinném archivu Čílových. Bohužel autoři jistě netušili, že se jejich stati stanou záhy po vydání publikace navýsost aktuálními, neboť právě řešená otázka multietnického a multinárodního charakteru, kterou detailněji ve svých studiích rozebírají, se opět stala předmětem krvavého válečného konfliktu s prozatím nejasným koncem...

Teritoriálně do balkánského „subkontinentu“, konkrétně pak k Chorvatsku, se váže pozornost autorského kolektivu Jany Kočí, Andrei Preissově Krejčí a Ivo Bartečka. Autorky a autor se zabývají především na základě dostupných materiálů archivu Svazu Čechů v Daruvaru zejména problematikou českého menšinového školství a kultury od 19. století až do nedávné minulosti.³ Vedle rámcového představení této problematiky méně zasvěceným čtenářům mezi přesností patří právě vytěžení řady materiálů česko-chorvatské provenience.

V pořadí další kapitola je dílem etnologa, kulturního antropologa, právníka a profesionálního diplomata Ivana Dubovického.⁴ Ten v jednom z pokračování svého dlouhodobého zájmu o krajanskou problematiku pojednává o tématu českých a slovenských krajanů a jejich úsilí o podporu na vzniku samostatného státu v letech 1914–1918 (včetně krajanské mobilizace) a také aktivit v prvních letech existence první republiky. Tato původní studie přinášející celou řadu doposud neznámých poznatků je založena zejména na bádáních ve fondech „domovského“ archivu autorova zaměstnavatele, Archivu MZV v Praze, ale také na vybraných fondech Vojenského ústředního archivu, respektive Vojenského historického archivu v Praze.

Svou studií do kolektivního díla přispěl také medievista a historický numismatik Roman Zaoral, který se vzdálil předmětu svého zájmu v podobě hospodářských a sociálních dějin vrcholného a pozdního středověku a jeho prostřednictvím

Díl 3 (1945-1948), Brno: 2001.

² Z autorových jihoukrajinských bádání viz např. Lozoviuk, Petr: "To se musí vidět!" Oděsa v české dobové percepci. In: *Slavia: časopis pro slovanskou filologii* 86, č. 4 (2017), s. 389–406.

³ Blíže viz např. Preissová, Andrea – Stanja Brdar, Jitka – Kočí, Jana: *Češtvi v nás: české školství a jeho vliv na zachování české národní identity v Chorvatsku*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2020.

⁴ Dubovického seznam relevantních titulů ke krajanské problematice je velmi bohatý a v nejdůležitějších pracích je možné jmenovat zejména Dubovický, Ivan – Leffová, Linda: *Češi v Americe a česko-americké vztahy v průběhu pěti staletí: Czechs in America and Czech-American relations in a course of five centuries*. Praha: Epoque, 2018.

se čtenářky a čtenáři mohou seznámit s exkurzem do problematiky života krajské komunity v Kanadě ve 20. století.⁵ Zaoral výtěžil ze svých předešlých bádání nad touto problematikou, realizovaných již před zhruba dvěma desetiletími a zúročil ve svém přehledovém příspěvku orientaci jak v dobové literatuře, tak také krajan- ském tisku a doplnil tak poznání o jinak mnohem více studované (a řádově mno- honásobně početnější) komunitě Čechů a Slováků usedlých na území Spojených států amerických.

Předposlední studií přispěl pak z postu samotného hlavního editora a (spo- lu)iniciátora celého projektu Stanislav Brouček, který esejistickým způsobem zhodnotil své kruciální badatelské téma, tj. výzkum česko-francouzských vztahů (s krajan- ským akcentem) v éře moderních a soudobých dějin.⁶ Poslední v řadě původních studií pak pochází od téhož autora a tento příspěvek se z pohledu terénních výzkumů a orálně historických bádání jeví jako velmi podnětný a ná- sledování hodný. Autor se totiž snaží oživit soubor programatických a syntetizuj-ících pojednání či naopak dílčích sond i skrze pamětnické reflexe, biografická zamyšlení a editované rozhovory s dvaceti aktéry krajan- ského života. Pozornost se tak dostává takovým personám jako je politolog v Columbia University Vra- tislav Pěchota (čs. emigrant do USA po roce 1968), národohospodář a pedagog Jan S. Kruliš-Randa (poúnorový odbojář a exulant do Švýcarska), dcera rodičů- -emigrantů a lingvistka Alexandra Moravcová-Ocampo, poúnorový exulant do Británie a posléze vystěhovalce do daleké Austrálie a organizátor místního kra- janského života Stanislav Brzobohatý-Berton nebo malíř-exulant usedlý v Itálii, Mikuláš Rachlík.

Ačkoliv je vydaná kniha spíše jakousi maketou, určitě by se mohla stát po- myslným předstupněm ke vzniku komplexně pojaté kolektivní monografie o dě- jinách krajan- ské problematiky viděných v delší časové perspektivě. Proto ji po- važují za příspěvek hodnotný a především následování hodný. Vždyť dějiny čes- kých zemí jsou – ať chceme, nebo ne – neoddelitelně spjaty s dějinami migrací, bez jejichž vlivů bychom byli i v přítomnosti o dosti chudší. (A možná bychom zde nebyli vůbec...)

⁵ Z autorových prací na téma kanadského krajan- ského hnutí viz Zaoral, Roman: Soupis českých krajan- ských a exilových spolků v Torontu po roce 1945. In: *Historie emigrace z českých zemí. Sborník referátů ze semináře, který se konal při příležitosti Setkání krajanů v Mladé Boleslavi 22.–25. 6. 2000*. Mladá Boleslav: Okresní muzeum v Mladé Boleslavi, 2001 s. 125–153; Zaoral, Roman: Přehled archivních fondů k dějinám Čechů v Kanadě. In: *České archivy a prameny k dě- jinám zahraničních Čechů. Sborník příspěvků z mezinárodního vědeckého sympózia konaného ve dnech 27.–28. června 2006 v Českých Budějovicích v rámci 23. světového kongresu Českosloven- ské společnosti pro vědy a umění*. Praha: Národní archiv, 2007 s. 121–132.

⁶ Z Broučkových nejnovějších publikací na téma česko-francouzských krajan- ských vztahů viz Brouček, Stanislav – Martínek, Lubomír: *Francie a česká imigrace: kultura dvou domovů mezi svobodou a zodpovědností*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2020.